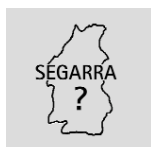

nuclis urbans

MASSOTERES

Distància de Cervera: 19 km

Accés: Carretera

Altitud: 502 m

Com arribar-hi: Des de Cervera s'agafa la L-311 en direcció a Guissona i un cop s'arriba a aquest poble continuar per la mateixa carretera en direcció a Ponts. A 1km aproximadament s'agafa la C-451 cap a Biosca fins a trobar la sortida de Massoteres.

Tipologia urbana: Vila closa que cap al segle XVIII formà un segons clos. A partir del segle XVIII - XIX començà a construir-se fora murs.

Dinàmica urbanística: S'estan construint habitatges nous

Caràcter del nucli: Agrícola i ramader

Habitants nucli: 160

Dinàmica de poblament: Darrerament hi ha hagut un petit increment de població

Perspectives de futur: Creixement

Estat de conservació: Regular

Interès: Mitjà

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Portal nou

El poble de Massoteres s'ubica geogràficament dins l'anomenada Plana de Guissona, població de la qual dista uns dos quilòmetres i de la qual ha rebut influència al llarg dels temps, també ara. La Plana de Guissona sabem que fou habitada durant l'Edat del Coure (uns 3000 anys a.C.), ja que s'hi han trobat diferents jaciments de ceràmica que així ho confirmen, com el de Les Pletes de Talteüll, municipi de Massoteres.

Situat al sector de ponent del terme, prop dels camins que uneixen Cervera amb Ponts i Guissona amb Biosca, Massoteres és el cap del municipi que porta el seu nom. A 502 metres d'altitud, limita al nord amb Talteüll, a l'est amb Palou de Torà, al sud amb Sant Guim de la Plana i a l'oest amb Guissona. Les aigües del terme van a desembocar al riu Llobregós.

Segons Madoz, el terreny, en part muntanyós i en part pla, no és de molt bona qualitat però fins a mitjans del segle passat hi abundava l'aigua, com a tota aquesta zona en general, i tenien diferents fonts que sempre rajaven, com l'anomenada de Cal Farell. La disminució

Detall de la façana de Cal Soler en què es veuen espielleres i la barbacana

de les pluges i l'augment del seu consum ha fet minvar molt el cabal d'aigua del subsòl. S'hi conreen cereals i es poden veure gran quantitat de fileres d'ametllers, alguns sobre les parets de marge, que ens ofereixen una típica i bucòlica imatge d'aquestes terres segarrenques. Al segle XIX i fins a mitjans del segle XX la vinya era una producció molt important dels pagesos, però la baixada dels preus i la introducció dels tractors va fer augmentar les terres dedicades al conreu dels cereals, motiu pel qual es talaren boscos i es tragueren els arbres fruiters que abundaven en tots els camps. Actualment la pagesia que vol viure d'aquesta feina ha de complementar els seus ingressos amb la ramaderia, tant de porcs com de vedells.

Segons la Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Massoteres està documentat des del 1040 dins el comtat d'Urgell formant part de la demarcació del castell de Talteüll (també la seva església depenia de Sant Pere de Talteüll) i ja al segle XI hi consta que Santa Maria de Solsona hi tenia vassalls i en rebia delmes. Els orígens de la població, però, no són gaire clars per manca de documentació. Construït a la plana, trenca amb la norma de la major part de pobles de la Segarra que es van anar urbanitzant a redós d'un castell aixecat sobre un turó. El nucli més antic del poble està aixecat sobre la roca viva i formava un carrer circular al qual s'hi accedia per un portal situat a la banda de migdia, que encara es conserva, d'arc ogival, amb algun carreró interior. Segons la tradició popular el primer habitatge de Massoteres va ser la casa que actualment es coneix amb el nom de Cal Soler. L'edifici, malgrat les reformes que ha anat patint tant al seu interior com a l'exterior, on dominen les obertures d'estil renaixentista, encara conserva la seva fesomia original de casa forta medieval, amb elements arquitectònics defensius com la barbacana a la cantonada i espielleres. També es conserven altres cases nobles, com Cal Pintor, Cal Sinent i Cal Clavilló. Segons consta a Catalunya Romànica, Massoteres és un bon exemple de vila en què es poden distingir clarament les dues fases constructives de nucli clos, el primer al voltant del castell o casa forta i el segon envoltant el primer. Cap al segle XVIII es creà un segon nucli clos, amb un portal a la mateixa banda

Cal Farell, masia en la qual s'estan fent obres per arreglar-la novament

de migdia i sense cap tipus d'interès arquitectònic, amb motllos de guix entre les bigues de fusta.

Aquest segon nucli es creà per l'increment demogràfic que experimentà el poble (fou general a tot el país degut a la millora de la sanitat, la immigració, etc), que comportà la necessitat de construir nous habitatges i també una nova església, Sant Salvador. Aquell mateix segle ja es formà un raval, com podem veure per les llindes de moltes cases on consten dates del mil set-cents i també alguna del segle dinou. Actualment el poble s'ha engrandit amb la construcció de noves cases i la urbanització d'una gran plaça i es continua engrandint ja que la proximitat de Guissona fa que la mateixa Cooperativa de Guissona, a part de donar feina a gent del poble, ha promogut la construcció a Massoteres d'habitatges per a treballadors seus.

Dins el terme de Massoteres s'hi localitzen varies masies, com les de les Cabanes i la Torreta o Camp-real, que encara estan habitades, i les de Cornudella, Cal Farell i Secanell, aquesta darrera totalment abandonada. També repartides per tot el terme destaquen diferents parets de marge i cabanes. A la banda nord del poble trobem el santuari de Camp-real, lloc de peregrinació dels habitants de tot el terme, on es venera la Verge del mateix nom. Fins al 1929 en aquest indret hi havia hagut l'alcaldia del municipi i també l'escola, amb casa per a l'alcalde i el mestre.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Com ja s'ha comentat abans, de Massoteres no se'n troben gaires referències escrites. La seva història va molt lligada a la del castell de Talteüll, del qual va dependre des dels seus orígens. Tal com consta a Catalunya Romànica, entre els segles XI - XIII l'actual municipi de Massoteres pertanyia al comtat d'Urgell, el qual al segle XIII finia a l'est amb els termes de Biosca, Talteüll i Torrefeta.

Com ja s'explica a la fitxa de Talteüll, aquest municipi pertanyé en un principi a la família Fluvià, passant posteriorment al poderós llinatge dels Pinós

(el 1339 consta que Pere II Galceran de Pinós tenia en feu els castells de Talteüll i Massoteres; el 1344 ell mateix es titula senyor dels castells de Talteüll i Massoteres, junt amb el de Palol), fins que al segle XIV, el 1377, Pere Galceran de Pinós se'l vengué a Arnau III d'Erill i Pallars. A la mort de Ferran I d'Aragó, el seu fill Alfons va ordenar el 23 d'octubre de 1415 que es vengués en subhasta pública la jurisdicció criminal d'alguns pobles, entre ells Talteüll i Massoteres, a fi de pagar deutes de la Corona. Al segle XV tenim constància que ja pertanyia als Camporrells, així el 1482 Constança de Camporrells figura com a senyora de la baronia de Massoteres. Al 1830, quan es posà fi al domini senyorial de l'Antic Règim, aquests pobles eren de Felip de Buxons i Martí.

Fogatges: en el cens de 1359 el castell de Talteüll (és a dir, les terres incloses dins el seu terme, entre elles Massoteres), tenia 26 focs dins la vegueria de Cervera, mentre que el 1553 a Massoteres habitaven 11 laics i 1 capellà: Mn Robiol, vicari que estava a soldada; Joan Pintor comparent; Joan Steve, Toni Pintor, Macia Borràs, Bernat Soler, Macia Joan, Pere Mur, Andreu Portella, Joan Borràs, Montserrat Ferran i Joan Solera.

El 1708 hi consten 55 cases, mentre que el 1716 s'ha passat a 60 cases i 194 habitants; el 1717 hi consten 70 veïns i el 1718 tan sols 25 cases, però el 1719 hi torna a haver 60 cases i 194 habitants. Podria ser que aquest desgavell de dades es produeixi perquè els anys 1717 i 1718, en què hi ha una clara baixada de cases i persones, tan sols es refereixi a Massoteres i la resta d'anys a tot el municipi.

Durant el primer bienni del segle XVIII, consta escrit al llibre de Josep Iglésies: "Es lugar, las jurisdic. son de la Marquesa de Tamarit, tiene 60 casas juntas, con 194 habitantes. Su situación es llana, linda a levante con Vilanova, Laguda, a mediodía con Bicfret, Sant Guim de la Plana y Guissona, a Poniente con Guissona y a Tremontana con Biosca". També consta que els tres pobles medeixen un quart i mig de llargada i el mateix d'amplada i té dues hores de rodalia. Hi consten 60 cases i 194 persones.

En el cens de 1787 posa que els pobles de Talteüll, Massoteres i Palou de Torà són del corregiment de

Detall d'una de les varies llindes que ens indiquen l'origen de la casa al segle XVIII, aquesta concretament el 1777

Cervera i que la parròquia és Sant Pere de Talteüll, amb les seves annexes de Massoteres i Palou. Per anys la població és la següent: de 7 a 16 anys viuen 63 nens i 67 nenes; de 16 a 25 anys són 7 nois i 9 noies, més 14 nois casats i 14 noies casades.; de 25 a 40 anys consten 8 homes i 12 dones més 34 homes casats, 34 dones casades, 2 vidus i 3 vídues; de 40 a 50 anys tan sols un home solter i 28 homes i dones casats, amb 15 vidus i 22 vídues. En total 463 persones entre els tres pobles.

Madoz a mitjans del segle XIX situa Massoteres amb 70 cases i C. Rocafort a primers del segle XX parla de 84 edificis i 236 habitants.

Etimologia: Segons ens explica Albert Turull, etimològicament hi ha dues hipòtesis diferents per explicar aquest topònim, les dues vàlides en principi.

La primera hipòtesi seria que la paraula Massoteres és un compost del substantiu Mas i del cognom Soteres, el qual correspondria a la família que va fer construir Cal Soler. Aquest fet s'hauria d'haver produït molt ràpidament, ja que al segle XI ja es troba escrit el nom Maçoteres.

La segona hipòtesi ens deriva cap a una etimologia àrab. Una primera línia ens portaria a una sufixació de l'antropònim d'origen àrab Massot, poc probable tal com ja apuntava Coromines. Una segona línia ens portaria a la derivació de l'àrab Mânzal, que significa hostel, alberg, com suggereixen Balañà i Bosch; segons Balañà si el juntem amb el substantiu sutúr obtindriem el significat de refugi, fortificació.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Pere Català recull la dada donada per Josep Lladonosa a "Història de Lleida" del fet que gent de Massoteres va participar en la reconquesta de València, ja que aquest topònim apareix com a cognom lleidatà entre els repobladors de Xàtiva i Gandia.

BIBLIOGRAFIA

- BELLMUNT, Joan, *Fets, costums i llegendes. La Segarra* vol II. Lleida 1988, p. 87.
- CAMPS, Eduard; SANTAELULARIA, Joan, *Guissona*. Barcelona 1982.
- Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell*, la Segarra, l'Urgell, vol XXIV. Barcelona 1997, ps. 302, 306-307, 311-312, 321-322, 325, 328, 331, 335, 418-442.
- CATALÀ, Pere, *Els castells catalans*, vol VI Tom I. Barcelona 1976, p. 654.
- Fons Agustí Duran i Sanpere (AHCC) Cervera.
- Llobregós Informatiu*. 16. Torà febrer - març 2006.
- Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 9. Barcelona 1976, p. 701
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya: la Segarra*.

L'Urgell i la Conca de Barberà, vol 9. Barcelona 1981, ps. 121-123.

-IGLESIES, Josep, *El fogatge de 1553*, vol I. Barcelona 1979, ps. 65, 239-241.

-Idem: *El fogatge de 1553*, vol II. Barcelona 1981, ps. 423-424.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol I. Barcelona 1974, ps. 69, 471, 532.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol II. Barcelona 1974, ps. 954, 961, 976.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol III. Barcelona 1974, ps. 1233, 1374.

-Idem: *El cens del comte de Floridablanca 1787*, vol II. Barcelona 1970, p. 269.

-MADOZ, Pascual, *Diccionario Geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid 1847, p. 285.

-Padró de l'Ajuntament de Massoteres (2004).

-ROCAFORT, Ceferí, *Geografia General de Catalunya*, dirigida per F. Carreras i Candi. Barcelona 1910, p. 418.

-TURULL, Albert, *Els topònims de la Segarra*. Lleida 1991, pg. 246.

PALOU DE TORÀ

Distància de Cervera: 22 km

Accés: Carretera asfaltada

Altitud: 501 m

Com arribar-hi: Des de Cervera s'agafa la L-311 en direcció Guissona i quan s'hi arriba es continua per la mateixa carretera en direcció Ponts fins a trobar la C-451 en direcció Biosca; s'agafa la sortida de Massoteres des d'on la LV-3114 ens conduirà a Palou

Tipologia urbana: Vila closa; a partir del segle XVII es construí fora dels murs

Dinàmica urbanística: S'estan arreglant cases

Caràcter del nucli: Agrícola

Habitants nucli: 35

Dinàmica de poblament: Darrerament s'hi ha instal·lat alguna parella jove

Perspectives de futur: Manteniment

Estat de conservació: Regular

Interès: Baix

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

El poble de Palou de Torà és també conegut amb els noms de Palouet, Palou de Massoteres o bé Palou de Guissona. Pertany al municipi de Massoteres i es localitza a l'extrem de llevant d'aquest terme, limitant amb el terme de Torà. Està situat a 501 metres d'altitud, al nord de les costes de Palou que arriben a 627 metres en el seu punt màxim i que separen la vall del Llobregós de la Plana de Guissona. Com es pot deduir

Vista parcial del Pantà de la Bassa

de la seva situació, part del terme està en una zona plana i part en els turons que formen les costes de Palou. És terra de secà i bàsicament s'hi conrea cereal però, com a qualsevol altre lloc de la Segarra, trobem fileres d'ametllers que ens regalen la vista amb els seus troncs retorçats i disseminats al llarg i ample del terme. Limita al nord amb Talteüll, a l'est amb Ivorra i Vicfred, al sud amb Vicfred i a l'oest amb Massoteres.

Malgrat ser terra de secà Palou, com gran part de la Plana de Guissona, és rica en aigua subterrània i, a part de la riera de Palou, per tot el terme es troben basses d'aigua de pluja i també fonts que treuen l'aigua del subsòl. Davant mateix del poble i passat el cementiri, trobem el Pantà de la Bassa, el qual és també important per la quantitat de fauna que se'n deriva de la seva existència, tant aquàtica com aèria.

Els orígens de Palou no estan massa clars, igual que a Massoteres, però des del primer moment va dependre del castell de Talteüll, així com la seva església de Sant Jaume que eclesiàsticament era sufragània de Sant Pere de Talteüll. És en època medieval, durant la repoblació d'aquestes terres per part del comtat d'Urgell, que degué néixer el poble de Palou.

Madoz ens diu en el seu llibre que a mitjans del segle XIX a Palou existia un molí fariner. Prop de l'anometat Hort de Cal Cuadros, al segle XX existia encara un forn de guix per a ús dels veïns, així com una cantera de pedra al costat mateix del forn, on la gent de poble es proveïa de material per a les construccions pròpies de cadascú. Al mateix Hort s'hi troba el safareig comunitari del poble i a pocs metres la font d'estil renaixentista que donava aigua als habitants de Palou fins que el 1831 es va construir un pou al poble, el qual no té cap interès artístic. A l'antic camí de Vicfred queden les

Restes de l'antiga masia de Cal Senillosa

restes d'una construcció que quasi amb tota seguretat devia ser una casa, mentre que a la zona coneguda amb el nom de Partida de Campols trobem les restes d'un edifici de pedra més o menys quadrat, de forma atalussada i encabida dins la paret de marge a manera de cabana de pagès.

Antic portal d'entrada al poble situat al costat oest, pertanyent ara a Cal Sisco

Al nord del poble, a l'altra banda de les costes de Palou es troben les restes del que fou el castell de Solibernat i la seva capella, actualment totalment enrunat, a l'igual que l'antiga masia de Senillosa. Encara es conserven el Mas d'en Torres i la masia d'origen medieval de l'Espona.

Actualment la casa anomenada Cal Cuadros, que alguns situen com l'antic castell o casa forta de Palou, és Restaurant - Casa Rural.

Palou, com Massoteres, no és cap poble nascut a la falda d'un turó, com la major part dels pobles de la Segarra, sinó que està situat en un pla. Va néixer com a vila closa, però amb l'església situada fora dels seus murs, amb dos portals que donaven accés al seu interior: un situat al costat est, davant la parròquia, del qual encara es conserva la volta d'arrencada a la paret de Cal Joan; el segon portal es localitza a la banda oest i actualment és la porta de Cal Sisco, casa que al seu interior guarda part de l'antic carrer del poble. Cap a la dècada dels trenta del segle passat la mala salubritat del poble va fer que aquest s'obris enfora, construint-se cases fora dels seus murs. Din del nucli antic es conserva una petita plaça porxada per una banda i una altra davant Cal Cuadros.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Certament de Palou no se'n tenen gaires referències històriques, segurament perquè la seva història està lligada a la de Talteüll.

El 1344 Pere II Galceran de Pinós es titula senyor dels castells de Talteüll i Massoteres, junt amb el de Palou i el 1377, Pere III Galceran de Pinós ven Talteüll, Massoteres i Palouet al noble Arnau d'Erill per 80.000 sous barcelonins.

Pel Llibre de Cal Xuriguera tenim constància de la reunió que el 14 de febrer de 1713 feren els cònsols i la Universitat dels tres pobles que formen el municipi a Camp-real per tractar diversos afers econòmics. Els cònsols eren Silvestre Pubia de Talteüll; Josep Rossell i Ramon Cuadros per Massoteres; Celdoni Oliva de Palou. De la Universitat de Talteüll hi assistiren Miquel Oliva, Isidor Bosch, Isidor Lluch, Jeroni Fontanet; per la de Massoteres Mateu Cenillosa, Jaume Tolosa, Andreu Ribalta, Joan Farré, Pere Farré del cantó, Isidor Far; de Palou Joan Ars, Agustí Camarera i Jaume Guilella.

En el mateix llibre es cita que durant la guerra de

Successió es va haver d'ofrir allotjament als soldats que, juntament amb altres despeses causades per la guerra, feren que l'economia se'n ressentís.

Ja al segle XIX Benito Tristany, cap de les tropes carlines, va signar un rebut a Juan Alsina per la quantitat de *vente onsas oro* per a suministre i manteniment de la seva divisió.

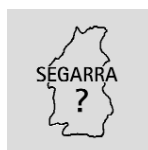
Fogatges: la primera dada que tenim és del 1553 en que consten 8 laics: Pere Meix, Gili Rialp, Joan Matheu, Pere Armengol, Joan Benavent, Macia Soler, Pere Puig i Joan Soler. Durant el primer vicenni del segle XVIII, els tres pobles tenien una llargària d'un quart i mig, igual d'ample i de rodaria dues hores; aglutinen 60 cases i 194 persones, amb 69 homes i 1 pobre. Palou tenia 9 cases l'any 1718. El 1849 Madoz comptabilitza encara nou cases al poble. Segons el padró actual, a Palou hi viuen 35 persones.

Etimologia: segons Turull, Palou derivaria del llatí Palatium, diminutiu de Palatium. El nom complementari es refereix al lloc important més proper (Torà) o bé al terme municipal al qual pertany (Massoteres); de vegades el nom complementari que apareix és el de Guissona, poder per la llunyana influència que exerceix la capital de la Plana. El terme Palouet sembla força modern.

BIBLIOGRAFIA

- BELLMUNT, Joan, *Fets, costums i llegendes*. La Segarra vol II. Lleida 1988, p. 164.
- Cal Xuriguera de Palouet 1601-2001*. Família Alsina. Guissona 2001.
- Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 11. Barcelona 1978, p. 244
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya: la Segarra. L'Urgell i la Conca de Barberà*, vol 9. Barcelona 1981, ps. 121-123.
- IGLESIES, Josep, *El fogatge de 1553*, vol I. Barcelona 1979, ps. 65, 239-241.
- Idem: *El fogatge de 1553*, vol II. Barcelona 1981, ps. 423-424.
- Idem: *Estatístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol I. Barcelona 1974, ps. 69, 471, 532.
- Idem: *Estatístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol II. Barcelona 1974, ps. 954, 961, 976.
- Idem: *Estatístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol III. Barcelona 1974, ps. 1233, 1374.
- Idem: *El cens del comte de Floridablanca 1787*, vol II. Barcelona 1970, p. 269.
- MADOZ, Pascual, *Diccionario Geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid 1847, p. 285.
- Padró de l'Ajuntament de Massoteres (2004).
- TURULL, Albert, *Els topònims de la Segarra*. Lleida 1991, pg. 246.

TALTEÜLL

Distància des de Cervera: 20 km

Accés: Camí asfaltat

Altitud: 481 m

Com arribar-hi: Des de Cervera s'agafa la L-311 en direcció a Guissona i quan s'hi arriba es continua per la mateixa carretera fins a trobar

la C-451 en direcció a Biosca, agafar-la fins que trobem la sortida de Talteüll

Tipologia urbana: Vila nascuda a redós del castell, amb masies aïllades pel terme

Dinàmica urbanística: De manteniment

Caràcter del nucli: Agrícola i ramader

Habitants nucli: 47

Dinàmica poblament: Tendència al despoblament

Perspectives de futur: S'intenten conservar els elements més importants del nucli i també les cases

Estat de conservació: Regular

Interès: Alt

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Vista general de Talteüll

Tal com descriu Joan Bellmunt, Talteüll és "un petit poblet, que s'aixeca serra amunt, a mig camí del cel, i des d'on t'agafa ganes de quedar-te allí per fruitar de tanta bellesa natural". Efectivament el poble de Talteüll s'alça en un tossal prop de la riba esquerra del Llobregós a 481 metres d'altitud. Al nord limita amb Palou, a l'est amb Biosca, al sud amb Massoteres i a l'oest amb Salvanera.

Dins el seu terme es troba el jaciment de les Pletes, amb ceràmica d'origen iber i romà, que ens parla de l'antiguitat en què foren poblades aquestes terres, però el poble de Talteüll és d'origen medieval, i està documentat al segle XI dins el comtat d'Urgell. Nasqué al voltant del seu castell i de la interessant església de Sant Pere, a redós dels quals es construïren els habitatges. Segons Jaume Coberó s hi entrava per un únic portal, avui desaparegut, que es trobava a la banda de ponent del poble, on d'antic ha existit la casa coneguda com a Cal Portalà. Malgrat els segles transcorreguts, encara es conserva l'aire medieval de la vila. És un poble de poques cases, la major part deshabitades la major part de l'any, però en bon estat. L'Ajuntament va recuperant i arreglant els elements d'interès que té el poble.

Masia, amb façana modernista, de Cal Codina

Passejant pel seu terme es poden trobar diverses parets de marge, algunes de força qualitat, així com fileres d'ametllers, tan pròpies d'aquestes contrades, que embelleixen els camps de conreu amb els seus troncs retorçats i l'esclat de la seva flor a la primavera. També descobrirem diferents masies que, malauradament, ja no estan habitades, menys les Pletes que actualment és una Casa Rural, però sí que la majoria estan en bon estat: la Caseta, les Mates (que l'any 1688 era propietat d'Antoni Xuriguera), la Masuca, Cal Codina (propietat d'Isidre Lluch l'any 1688), Cal Giralt (que no té teulada) i la ja esmentada de les Pletes.

Talteüll és un poble eminentment agrícola i ramader. Els seus camps de conreu són de secà, com a tota la Segarra, bàsicament de cereals com el blat, l'ordi, la civada, etc. La ramaderia generalment és porcina.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Els orígens del castell de Talteüll s'han de situar al principi del segle XI, quan els comtes i bisbes d'Urgell emprengueren la conquesta d'aquest sector proper a Guissona. El lloc de Talteüll apareix repetidament documentat des dels primers anys de l'onzena centúria; així, segons Balari el 1014 apareix amb la forma *Taltevul*; i *Talteuul* consta l'any 1024 com un dels termes de Guissona en un judici celebrat en aquesta ciutat pel qual el bisbe Ermengol d'Urgell reclamà a Guillem de Lavansa les terres que li havia pres injustament en els termes de Guissona.

Del 19 d'octubre de 1057 és el testament d'un tal Guillem qui, abans de fer el pelegrinatge a Sant Jaume

Porta d'entrada i absis de Sant Pere

Torre del castell, amb parets adosades

de Galícia, deixa entre moltes d'altres possessions, els béns que té a Talteüll a l'església del Sant Sepulcre de la Seu. L'any 1065, el testament sacramental d'Ermengarda, el qual fou jurat pels testimonis a l'altar de Sant Protasi d'Ivorra; segons explicita aquesta escriptura, la testadora deixà al seu fill Ponç unes cases, un colomer, unes coromines i unes vinyes i un cup, situades *suptus ipso castello de Taltevolio*.

El domini eminent del terme i castell de Talteüll correspongué als comtes d'Urgell, tot i que des del darrer quart del segle XI degué ser infeudat; així, Arnau Guillem, bisbe electe d'Urgell, en el seu testament, datat el 1093, deixava al seu germà Tedball el *castrum de Talemtevolio* amb totes les seves pertinences, el qual el tenia per Ramon Guerau. Cal suposar doncs, segons el contingut d'aquell testament, que Ramon Guerau era aleshores castlà o feudatari de la fortalesa de Talteüll per mà del comte d'Urgell. Uns anys més tard, en l'acta de consagració de Santa Maria de Guissona del 15 de setembre de 1098, consta que aquesta limita per orient amb el terme de Talteüll i un any més tard, el 1099, Bernat Ramon de Talteüll dóna a Santa Maria de Guissona les seves dècimes a la Prenyanosa amb motiu d'una col·lecta per dotar el nou Capítol de mitjans materials per aconseguir el culte a la dita església. Aquell any mor Guillem de Fluvià, qui consta com a senyor de Talteüll. Abans, però, el 1097 el papa Urbà II confirmà els privilegis de l'església de Solsona i hi surt anomenada l'"*ecclesiam de Taltevul*". Des de la fi d'aquest segle XI, Talteüll depenia eclesiàsticament del monestir, i més tard bisbat, de Solsona.

El 1129 tenia un alou, i potser la castlania, Guillem Dalmau de Cervera, tal com consta en l'escriptura de concòrdia amb el comte Ramon Berenguer IV de Barcelona, on posava l'alou a disposició del sobirà. Dos anys més tard, el 1131, el comte Ermengol IV d'Urgell infeudà a Galceran de Pinós i al seu fill Galceran els castells de Lavansa i Talteüll, i n'establí unes determi-

nades condicions. En l'acta de consagració de l'església de Solsona el 1163, es parla del castell de *Talteví*; aque-ll mateix segle XII atorga testament el noble Gombau de Ribelles, mort el 1179, el qual deixa al seu fill petit, Bernat Ramon, els béns que tenia a Talteüll i en d'altres possessions. El 1165 Ramon de Talteüll va donar al monestir de Solsona alguns dels seus béns, amb la condició de tenir-ho infeudat mentre visqués.

L'any 1167, en el testament del comte Ermengol VII d'Urgell redactat a Ciudad Rodrigo, es disposava que el castell de Talteüll, entre altres moltes fortaleses, fos llegat al seu fill Ermengol VIII. Deu anys més tard, el 1177, *Bernardus de Taltevil* fou un dels cavallers que va pactar amb el rei Alfons a Santa Maria de Vallbona.

A l'inici del segle XIII, aquest castell era infeudat a Ramon de la Guàrdia, casat amb Saurina de Claramunt, el qual el 1205 en testar deixà el *castrum de Taltavul* al seu fill Guillem.

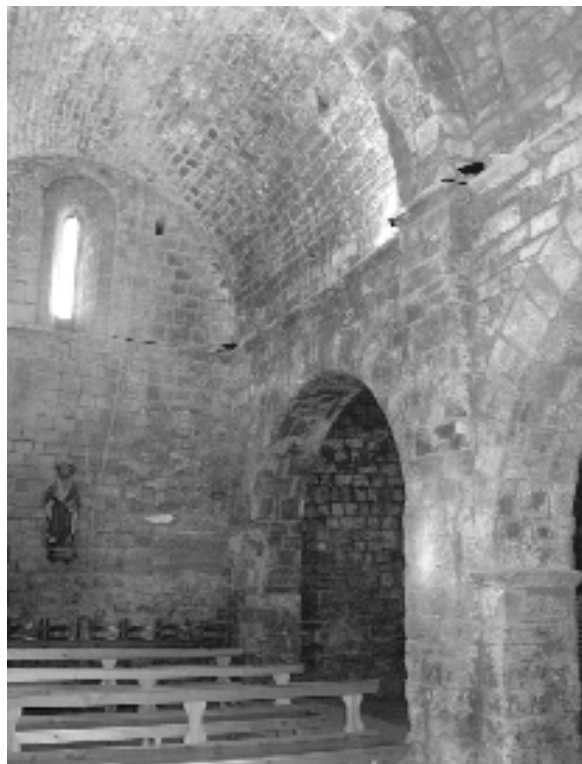
A causa de les lluites que s'esdevingueren durant l'època de Jaume I en el comtat d'Urgell, el rei es feu càrrec del terme de Talteüll i el cedí a Galceran de Pinós el Vell, el qual en el seu testament de 1277 deixava l'esmentada fortalesa a la seva filla Berenguera, casada amb Ramon de Cervera, així com els drets sobre Alguaire. Els Pinós, família a qui ja el 1131 el comte Ermengol IV infeudà el castell de Talteüll, eren descendents dels comtes de Cerdanya. Els barons de Pinós mantingueren la senyoria dels Talteüll fins el 1377; aquest any Pere Galceran de Pinós va vendre per 80.000 sous barcelonins el castell de Talteüll a Arnau d'Erill. En aquesta venda es reconeixia que els Pinós havien posseït el terme en feu pels comtes d'Urgell, que en conservaven l'alt domini. Així consta que el 1339 Pere II Galceran de Pinós posseïa en feu pel

comte d'Urgell els castells de Talteüll i Massoteres; ell mateix el 12 de novembre de 1345, com a administrador del seu fill Galceran, constituí a G. de Tàpies, batlle de Talteüll, procurador per demanar en nom dels dos el castell de Tàrrega, que tenia en feu pel rei d'Aragó. Abans, però, el 1335, Galceran de Pinós nomenà al donzell Pere de Montfalcó procurador i batlle dels seus castells de Pinós i Talteüll. El 31 d'agost de 1337 el corredor o andador de la comtessa d'Urgell, Arnau Escuder, es presentà a Bagà davant Pere III Galceran de Pinós amb una lletra de la comtessa en què li requeria la potestat del castell de Talteüll i del feu d'Albesa, que tenia per ella; el de Pinós nomenà com a procuradors per retornar les referides potestats els donzells Gombalt Dezlori, Esquiú de Besora, Arnau Joc (rector de Torà), Jaume Bretons (rector de Talteüll) i el seu germà el cavaller Bernat Galceran de Pinós. El 21 de juny de 1361 Marquesa de Pinós, vídua de Pere II Galceran de Pinós, testà i deixà 42 lliures i 10 sous per maridar donzelles, repartides entre els llocs següents: Bagà i la seva vall, Gisclareny, Gavarrós, Saldes, Gòsol, Josa, Pinós i Talteüll i 30 lliures als pobres vergonyants d'aquests llocs, que constituïen els dominis de la casa de Pinós. El 1366 consta que Pere III Galceran de Pinós desterrà al prevere Ramon de Brocà fora del terme de Bagà per haver ocasionat una mort que dugué a llargues baralles i bandositats, però li permeté habitar en els seus castells de Pinós i Talteüll.

Tal com consta més amunt, el 15 de maig de 1377 Pere III Galceran de Pinós, per carta feta a Tremp pel notari Pere Dort, vengué al noble Arnau d'Erill el castell de Talteüll i altres llocs situats dins del seu terme, és a dir, Massoteres, Camp-real, Palou i Cornudella, que posseïa en feu pel comte d'Urgell. El 4 de febrer del 1378, la seva esposa Guillema aprovà i ratificà la venda.

Vers el 1381 el castell de Talteüll congregava uns 26 focs i pertanyia a la vegueria de Cervera. A primers d'aquest segle XIV el cavaller Ramon Sespunyola tenia alguns drets sobre Talteüll, deixant-los el 1326 al seu nebot Ramon de Josa. A finals d'aquell segle, el 1386, Arnau Sesplugues, la seva muller i el fill Berenguer venen a la caritat de Sant Pere de Talteüll 10 sous censals anuals.

El 23 d'octubre de 1415, Alfons d'Aragó va ordenar de vendre en subhasta pública la jurisdicció criminal d'alguns pobles, entre ells Talteüll, a fi de pagar deutes de la corona. Aquell segle XV consta que la fortalesa ja no era dels Erill sinó que havia passat als Camporrells, senyors de Biosca; així el 1459 Ramon de Camporrells, cavaller, consta com a senyor dels castells de Biosca i Talteüll, el 1487 Pere Ramon de Camporrells era senyor de Biosca; Talteüll, Palou, Cornudella i Camp-real, el 1573 Ramon de Camporrells apareix com a senyor de la baronia de Talteüll i el 24 de juny de 1629 Magdalena de Camporrells, vídua del noble Bernat Miquel de Camporrells, és senyora dels castells i termes de les viles de Biosca i Talteüll, de la diòcesi de Solsona i vegueria de Cervera, i el seu primogènit és Joan de Camporrells. Del novembre de 1668 tenim un comunicat del comú de la baronia de Talteüll on consta que és Antoni de Camporrells el senyor d'aquesta

Interior de l'església romànica de Sant Pere, que ens parla del seu passat medieval

baronia i de la de Biosca. Poc abans de l'abolició de les senyories jurisdiccionals, el 1831, eren senyors del lloc de Talteüll, que comprenia també Massoteres i Palou, Felip de Buxons i N. Martí.

Fogatges: ens diu Ceferí Rocafort a la Geografia General de Catalunya que en el cens de 1359 el castell de Talteüll tenia 26 focs i estava a la vegueria de Cervera. Ja al 1553 consta que hi vivien 9 laics: Pere Vilagrassa, Joan Torner, Joan Vilagrassa, Franci Torner, Pere Vell, Andreu Oliva de casa d'en Matta, Pere Mata de la Devesa, Pere Joan de Cornudella, Jaume Canto de Cornudella.

Del segle XVIII se'n tenen diferents censos, així el 1718 Talteüll tenia 14 cases, mentre que en el primer vicenni del segle segons Josep Iglésies els tres pobles del terme tenien una llargària d'un quart i mig, el mateix d'ample i una rodalia de dues hores i una població de 69 homes i un pobre, amb 60 cases i 194 habitants en total. Ja al 1787 consta que els tres pobles pertanyien al corregiment de Cervera i per edats hi havia els següents habitants: fins a 7 anys tenia 63 nens i 67 nenes; de 7 a 16 anys eren 25 homes i 36 dones; de 16 a 25 anys 7 homes solters i 14 casats i 9 dones solteres més 14 casades; entre 25 i 40 anys la xifra era de 8 solters, 34 de casats i 2 vidus i 12 solteres, 34 de casades i 3 vidues; de 40 a 50 anys tenim 1 home solter i 20 de casats i 20 dones casades; de més de 50 anys consten 1 home solter, 28 de casats i 14 vidus mentre que les dones són 28 de casades i 22 de vidues.

Madoz ens diu el 1849 que Talteüll té 9 cases. Segons el padró actual, al terme de Talteüll hi ha registrades 16 persones al poble i 31 a les masies.

Etimologia: el nom de Talteüll o Taltalüll deriva de la forma medieval Taltavull, el qual, segons Balari, és una llatinització de l'aglutinació de la frase "tal te vull", però Moll defensa que en realitat és un trasllat del nom del castell de Taltavull del Rosselló.

Però si acceptem aquest trasllat del nom hem de cercar l'etimologia del castell rossellonès. Una de les possibilitats seria la llatinització ja comentada; una segona possibilitat seria un paral·lelisme amb el nom de la població de Taüll, que per Coromines té un origen basc (a)ta-úri - (a)taúli que significa portella, port de muntanya. Aquest mot basc se li hauria d'afegir l'element cèltic TAL que significa front. El diferent origen dels dos elements que componen la paraula fa difícil aquesta explicació. Segons Turull s'haurà d'esperar una investigació més acurada per donar per definitiva una explicació sobre l'etimologia del mot.

-BURON, Vicenç, *Castells romànics catalans*. Barcelona 1898, p. 238.

-CAMPS, Eduard; SANTAELULARIA, Joan, *Guissona*. Barcelona 1982.

-*Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, ps. 419-420.

-CATALÀ, Pere, *Els castells catalans*, vol VI Tom I. Barcelona 1976, ps. 654-656.

-*Catàleg de monuments i conjunts-històrico-artístics de Catalunya*. Barcelona 1990, p. 395.

-Fons Agustí Duran i Sanpere (AHCC) Cervera.

-Fons documental de Jaume Coberó.

-*Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 14. Barcelona 1980, p. 150

-*Gran Geografia Comarcal de Catalunya: la Segarra. L'Urgell i la Conca de Barberà*, vol 9. Barcelona 1981, ps. 121-123.

-IGLESIES, Josep, *El fogatge de 1553*, vol I. Barcelona 1979, ps. 65, 239-241.

-Idem: *El fogatge de 1553*, vol II. Barcelona 1981, ps. 423-424.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol I. Barcelona 1974, ps. 69, 471, 532.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol II. Barcelona 1974, ps. 954, 961, 976.

-Idem: *Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, vol III. Barcelona 1974, ps. 1233, 1374.

-Idem: *El cens del comte de Floridablanca 1787*, vol II. Barcelona 1970, p. 269.

-MADOZ, Pascual, *Diccionario Geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid 1847, p. 577.

-Padró de l'Ajuntament de Massoteres (2004).

-ROCAFORT, Ceferí, *Geografia General de Catalunya*, dirigida per F. Carreras i Candi. Barcelona 1910, p. 418.

-SERRA, Joan, *Baronies de Pinós i Mataplana*. Barcelona 1930, ps. 91-193.

-TURULL, Albert, *Els topònims de la Segarra*. Lleida 1991, pg. 464-464.

BIBLIOGRAFIA

-BARAUT, Cebrià, Les actes de consagració d'esglésies del bisbat d'Urgell (ss. IX-XII), dins Urgellia vol I. Seu d'Urgell 1978, ps. 163-164.

-BELLMUNT, Joan, *Fets, costums i llegendes*. La Segarra vol II. Lleida 1988, p. 161.

-BERTRAN, Prim, *Per a un diplomatarí d'Ermengol VII (1154-1184)* dins "Ilerda" n. XLV. Lleida 1984, p. 154